Motion
1983/84:730

Lars Werner m. fl.

Invandrarpolitiken

Inledning

Migrationen eller folkomflyttningen i Europa orsakas av den ojämna ekonomiska och industriella utvecklingen i den kapitalistiska världen. Världsekonomin kännetecknas av en global arbetsdelning mellan fattiga och exploaterade, råvarurika områden å ena sidan och rika, högindustrialiserade och exploaterande länder å den andra.

Denna strukturella obalans skapar migrationstryck. Människor söker sig från arbetslöshet och fattigdom till ekonomier i tillväxt eller söker asyl undan terror och förföljelser.

Bakgrunden är det utvecklingsskede då Nord- och Västeuropa fick ett ekonomiskt övertag i världsekonomin. Denna del av Europa utvecklades till ett kommersiellt och industriellt centrum, medan länderna i periferin tilldelades uppgifter som passade detta centrum. Detta förlopp av tillväxt och utarmning förklaras av att kapitalismens utveckling kännetecknas och främjas av produktionskrafternas rörlighet. Kapitalet rör sig mot områden där förutsättningarna för vinsten är bäst. Dessa områden utmärks av hög investeringstakt, snabb teknisk utveckling och hög vinstnivå. Till dessa områden dras följaktligen också arbetskraften och råvarorna. Den höga sysselsättningen höjer inkomsten och efterfrågan hos befolkningen.

Ännu fler investeringar kommer i gång osv. De ekonomiska aktiviteterna förstärker varandra inbördes, och området utvecklas till en s. k. tillväxtpool. Denna blir ett ekonomiskt centrum medan omgivningen förvandlas till en periferi, ett utkantsområde.

När kapitalet rör sig mot centrum upphör investeringarna i periferin. Folk blir arbetslösa och börjar flytta till centrum. Inkomster och efterfrågan minskar, skatteunderlaget viker och verksamheter måste läggas ner. Detta leder i sin tur till att investeringarna minskar ännu mer osv.

Det är alltså marknadskrafternas fria spel som leder till stora och växande obalanser mellan olika länder och regioner i Europa. Det är denna mekanism som ligger bakom den växande klyftan mellan dagens industri- och utvecklingsländer. Den tekniskt avancerade produktionen koncentreras till världsekonomins centra. Kapitalet, forskningen, de tekniska nydaningarna, planeringsbesluten och konsumtionen samlas där, medan periferin i motsvarande grad utarmas.

Arbetskraftsutvandringen minskar trycket av missnöje inom länder, eftersom de grupper vilkas missnöje annars kunnat bli hotande lämnar

landet. Men därmed försvinner även grupper vilkas kvalifikationer och kraft kunnat bidra till landets utveckling. Migrationen bidrar sålunda till att bevara och förstärka obalansen i den globala utvecklingen.

Det är denna mekanism som skapar de stora arméerna av billig och rörlig arbetskraft, bestående av arbetare och proletariserade bönder. Dessa kallas gästarbetare eller invandrare, men det är de som städar, det är de som diskar, det är de som arbetar i gruvorna i Belgien, det är de som arbetar inom stålverken, bilindustrin och annan verkstadsindustri i Tyskland. Det är de som bor i olika getton, de drabbas särskilt hårt av det kapitalistiska samhällets orättvisor.

De förnekas demokratiska, medborgerliga rättigheter. De förnekas tillgång till sitt språk, sin kultur och sin historia. De förnekas rätten till en likvärdig utbildning. Arbetslösheten slår särskilt hårt mot invandrarungdom. Barnen slås ut redan i förskolan. De drabbas hårt av arbetslöshet, social otrygghet, utslagning och misär.

Men det är också så att den flernationella mångmiljonhövdade armén, som har skapats av de fria marknadskrafternas profithunger, utgör en del av den europeiska arbetarklassen. När dessa människor inte kan påverka den politiska beslutsprocessen i de länder där de arbetar och bor så är det arbetarklassen som blir proportionellt underrepresenterad i de europeiska parlamenten. När de inte heller kan delta i den fackliga verksamheten och det politiska livet på grund av språksvårigheter, så är det arbetarklassen som håller på att passiviseras. När invandrarbarnen slås ut redan i förskolan, får en bristfällig utbildning och delvis dras in i drogmissbruk och kriminalitet, så är det arbetarklassens barn som drabbas.

På samma sätt har förhållandena utvecklats på den amerikanska kontinenten, mellan å ena sidan Nordamerika och å andra Syd- och Mellanamerika. Motsättningarna har där tagit sig ännu brutalare uttryck än i Europa, och förhållandet mellan exploatörer och exploaterade upprätthålls sedan snart ett sekel med ren vapenmakt.

Vpk understryker vikten av att hålla i minnet ovan beskrivna orsakssammanhang och klassmässiga bakgrund. Risken är annars stor att invandrarproblem blir feldefinierade.

Invandrarpolitiken

Invandrarpolitiken bör ha som målsättning invandrarnas harmoniska anpassning i det svenska samhället. En sådan politik måste utgå från att det inte finns några motsättningar mellan de grupptillhörigheter som dominerar invandrarnas identitet — nationell grupptillhörighet, invandrartillhörighet och klasstillhörighet. I stället råder mellan dessa tillhörigheter ett dialektiskt förhållande av ömsesidighet och påverkan.

Det innebär att invandrarnas anpassning, välbefinnande och harmoniska utveckling enbart kan garanteras med en politik som utgår från ovan-

nämnda grupptillhörigheter och syftar till att verka för dessas allsidiga utveckling.

En invandrarpolitik som genom olika åtgärder försöker tvinga invandrarna att förneka och undertrycka någon av de ovan nämnda grupplojaliteterna försvårar och fördröjer invandrarpolitikens målsättningar och är dömd att misslyckas. Detsamma gäller också för en invandrarpolitik som utgår från ett kortsiktigt ekonomiskt tänkande — inte minst med tanke på att behovet av framtida säråtgärder och insatser på invandrarpolitikens område är resultatet av en utvecklingsprocess som kan påskyndas eller fördröjas, beroende på om man vill satsa i nuet på invandrarnas funktionella integrering i det svenska samhället.

Frågorna om hur stor invandringen kan komma att bli och hur den skall kontrolleras hänger uppenbarligen samman med frågan om hur mycket man vill satsa på invandrarpolitiken och hur relationerna mellan befolkningsmajoriteten och invandrarna kan komma att utvecklas.

Men hittills har riksdagen aldrig fått en möjlighet att behandla dessa två intimt sammankopplade frågor i ett sammanhang. Behovet av en reglerad invandring och motsvarande utlänningslagstiftning bygger på det faktum att Sverige måste säkerställa en inflyttning, som svarar mot landets förmåga att på ett tillfredsställande sätt ta emot invandrare och garantera deras funktionella integrering i samhället. Det i sin tur är ett resultat av den förda invandrarpolitiken, vilken återspeglar regeringens vilja och förmåga att på ett planmässigt och målmedvetet sätt tillsätta nödvändiga resurser för invandrarnas anpassning och välbefinnande.

Rätten till modersmålet

Kulturen och de moralbegrepp, attityder, värderingar och allmänt accepterade sanningar som innefattas i begreppet kulturellt arv och som kulturen vidareförmedlar utgör den grund som varje människa bygger och utvecklar sin personlighet och identitet på. Det handlar både om individuell identitet — känslan av att jaget har ett visst värde, att man duger till något, känslan av självrespekt och självförtroende — och om gruppidentitet — medvetenheten om att höra samman med andra människor, att se sina livserfarenheter inramade av och ingående i en kollektiv historia, insikten om att ens liv har sammanhang med sådant som har hänt tidigare. Att man är bärare av en grupps språk och kultur, att man har kunskaper om gruppens villkor, att just de villkor som gäller för gruppen och som utgör ramarna för gruppens situation i samhället och gruppens framtida utveckling också bestämmer ens egna personliga utvecklingsmöjligheter. På den medvetenheten grundar sig självtilliten, känslan av egenvärde, lust att pröva egen förmåga som bärare av gruppens samlade kunskaper och erfarenheter, för att föra vidare, utveckla och förbättra, styrkt av den samlade kraft som gruppen har. Medvetenheten består också av vetskapen

att en del av de egna problemen och svårigheterna inte är personliga, utan härstammar från de villkor som hela gruppen lever under. Endast genom en utvecklad personlighet och självständigt tänkande blir det möjligt för invandraren och framför allt invandrarbarnet att kritiskt granska, utveckla, förkasta eller behålla, delvis eller helt, och konstruktivt påverka sitt eget kulturella arv. Bara under sådana förutsättningar blir det möjligt för invandrarbarnen att kritiskt granska och sortera det svenska kulturella utbudet; annars blir invandrarbarnen hänvisade till den kommersiella skräpkulturens perspektivlösa djungel.

Förutsättningen för invandrarbarnen att skaffa sig en gruppidentitet som är sammansatt av både nationell identitet och klassidentitet är språket, dvs. modersmålet. Ingen ifrågasätter modersmålsundervisningen för de svenska barnen, alla är medvetna om dess helt avgörande betydelse. Det är en självklarhet att svenskundervisningen skall vara obligatorisk för svenska barn. Inga avsteg från den kan tillåtas, eftersom det skulle uppfattas som ett grovt åsidosättande av barnets intressen och rättigheter. Men det tycks vara oerhört svårt att sprida insikten om att invandrarbarnen är lika beroende av sitt språk som de svenska barnen. Det man gör genom att år efter år avslå vpk:s krav att utvidga modersmålsundervisningen och göra den obligatorisk för invandrarbarnen, är att förneka dessa barns rätt till en skolgång som fyller deras behov av undervisning.

Att de borgerliga regeringarna inte kunnat inse modersmålets betydelse för invandrarbarnen, dess samband med gruppidentiteten och dess klassmässiga aspekter, är i och för sig inte förvånande. Det är snarare en logisk följd av den ideologiska grundinställning som borgerligheten har och som återspeglas i den skolpolitik den allmänt bedriver. Det är en politik som syftar till att utplåna barnens gruppkänsla och klasstillhörighet, omvandla barnen till enskilda individer utan samband med de reella klassförhållandena i dagens samhälle och omvandla de klassorättvisor som återspeglas i barnens situation i skolan till individuella problem. Med andra ord: Borgerligheten slår vakt om de klassintressen den representerar.

Men det är förvånande att man nödgas konstatera, att socialdemokraterna sluter upp bakom de borgerliga partiernas politik på detta område och därmed medverkar till den alarmerande situation invandrarbarnen befinner sig i i dag. Vpk har många gånger tidigare belyst invandrarbarnens situation i skolan och i samhället i övrigt. Vi har tidigare talat om att invandrarbarnen riskerar allvarliga störningar i språkutvecklingen, psykisk instabilitet och kluven identitetsutveckling, att de får sämre utgångsläge för utbildning, att de får ärva sina föräldrars låga socioekonomiska ställning, att de riskerar att drabbas av arbetslöshet i långt större utsträckning än andra. Vi har talat om att den utslagning som invandrarbarnen drabbas av i dag och som börjar redan i förskoleåldern försiggår med ökad intensitet. Vi är övertygade om att om dessa förhållanden tillåts fortsätta, så kommer det att få mycket allvarliga följder, inte bara för de drabbade

invandrarbarnen utan också för den fortsatta samhällsutvecklingen.

Som argument för att tillbakavisa alla krav på en obligatorisk modersmålsundervisning har anförts följande: Deltagande i hemspråksundervisning inkl. studiehandledning på hemspråk är frivilligt för eleverna. Denna princip fastlades av riksdagen 1975 i samband med att tre mål för invandrarpolitiken fastställdes, nämligen jämlikhet, valfrihet och samverkan. Valfrihetsmålet innebär valfrihet för språkliga minoriteter att själva välja i vilken grad de vill behålla och utveckla sin ursprungliga kulturella identitet inkl. sitt språk.

Till det vill vpk anföra att var och en som har en ärlig avsikt och inte använder sig av demagogiska knep för att förvanska verkligheten vet att det måste finnas vissa objektiva förutsättningar för den enskildes fria val. Valfriheten blir en demokratisk rättighet bara under förutsättning att det finns verkliga möjligheter att välja mellan olika alternativ. Friheten för invandrarbarnen att välja i vilken utsträckning de vill behålla och utveckla sin ursprungliga kulturella identitet blir reell bara med den nödvändiga förutsättning som ligger i att ha ett utvecklat modersmål.

Förnekas man rätten till sitt språk, så förnekas man också möjligheten att välja. Den valfrihet man här talar om blir till ett tvång, som för in invandrarbarnen i förhållanden som vi redan har berört och vars yttersta konsekvens är social utslagning. Därför hävdar vpk att modersmålsundervisningen skall göras obligatorisk för invandrareleverna. Undervisningen skall bedrivas i enspråkiga klasser så långt detta är möjligt. Där detta inte är möjligt på grund av bristande elevunderlag skall invandrarelever garanteras minst fem timmars modersmålsundervisning i veckan. Dessutom bör begreppet hemspråk bytas ut mot modersmål.

Målsättningen bör vara den aktiva tvåspråkigheten, och svenskundervisningens omfattning i de enspråkiga klasserna bör anpassas därefter.

Rätten till den egna kulturen

I den av riksdagen fastställda målsättningen för invandrarpolitiken uppställs valfriheten som ett huvudmål vid sidan av jämlikhet och samverkan. Även om det ibland förekommer olika uppfattningar mellan de politiska partierna om hur dessa huvudmål skall tolkas, råder det i alla fall total samstämmighet på en punkt. Nämligen att om mycket litet eller ingenting görs för att ge dessa målsättningar ett konkret innehåll, kommer de att förbli tomma fraser, avsedda att användas i högtidliga sammanhang, i stället för konkreta förslag till åtgärder.

Valfrihetsmålet innebär bl. a. på kulturens område att invandrarna tillerkänns rätten att behålla och utveckla sin egen kultur. Men detta mål kommer att förbli en tom fras så länge samhället inte är berett att skjuta till de för ändamålet nödvändiga resurser som gör det möjligt för invandrarna att förverkliga sin rätt.

Statens kulturråd har under en följd av år begärt särskilda medel för kulturverksamhet bland språkliga minoriteter. Statens kulturråd fann detta angeläget eftersom man vet att inom de generella bidragen har invandrarändamålen svårt att hävda sig i den hårda konkurrensen.

Det har betonats förut och det torde numera vara allom bekant att det kulturella arvet utgör den grund varpå människan bygger sin personlighet och sin nationella och klassmässiga identitet. Det utgör också grunden för den nationella gemenskapen. Det är därför uppenbart att möjligheterna för invandrarna att ta del av och utveckla sin kultur är nödvändiga för att stärka framför allt invandrarbarnens och -ungdomens identitet och självkänsla. Självfallet måste invandrarorganisationerna med sin kulturella och sociala verksamhet bland både barn, unga och äldre inta en central roll för att ge invandrarna tillgång till sin kultur och sin historia. Invandrarorganisationerna är dessutom ofta den enda länken mellan invandrarna som grupp och det svenska samhället. Det är också där invandrarna har möjlighet att känna sin nationella grupptillhörighet. Därför är det nödvändigt att kraftiga insatser görs för att stödja invandrarorganisationernas kulturella verksamhet.

I sammanhanget är det nödvändigt att komma ihåg att invandrarna i mycket hög grad saknar möjlighet att tillgodogöra sig samhällets övriga kulturutbud på grund av språket, men framför allt på grund av att ett levande kulturliv måste utgå ifrån egna behov och förutsättningar.

Svårigheterna gäller i särskilt hög grad det seriösa kulturutbudet, varför i synnerhet barnen och ungdomarna bland invandrarna blir lätta offer för kommersiella massprodukter i kulturens utmarker — ett förhållande som både riksdag och regering i olika sammanhang sagt sig vilja motverka.

Ett särskilt bidrag för kulturverksamhet bland språkliga minoriteter är nödvändigt för att kulturrådet skall kunna stödja sådana projekt och verksamheter inom invandrarorganisationerna som inte ryms inom nuvarande bidragsformer. Invandrarverket har många gånger betonat betydelsen av att detta bidrag inrättas.

Vpk ser det också som angeläget att invandrarna själva genom sina organisationer får ett avgörande inflytande över medlens användning. Vi anser därför att de föreslagna medlen bör fördelas av en särskild nämnd inom kulturrådet där invandrarorganisationerna finns företrädda.

Stärk invandrarorganisationerna

Invandrar- och minoritetsorganisationerna utgör en allt viktigare del av folkrörelserna i Sverige. Förutom att de fungerar som intresseorganisationer för invandrares och minoriteters strävan att behålla och utveckla den egna kulturen och språket i det svenska samhället, har de en särskilt viktig funktion för kvinnorna, barnen och ungdomarna. I föreningarna träffas man, pratar om de problem man har, hjälps åt och, framför allt, känner sig

som hemma. Här träffas man familjevis och umgås över alla åldersgränser. Många föreningar har teatergrupper, dansgrupper, körer etc., där alla medverkar och får del av sitt kulturarv och av den kulturella utvecklingen från hemlandet.

Förutom kulturella aktiviteter har invandrarorganisationerna stor betydelse som informationsförmedlare och som en viktig förbindelselänk mellan invandrarna och det svenska samhället. I det avseendet skiljer sig invandrarorganisationernas verksamhet mycket starkt från verksamhet som bedrivs i det traditionella svenska föreningslivet, med specialisering på vissa ämnesområden.

Invandrarorganisationerna är intresseorganisationer för hela familjen, men en huvuduppgift för samtliga är att arbeta med ungdom. De kan därigenom göra mycket för att förebygga sociala problem.

Vpk delar invandrarverkets bedömning att de invandrar- och minoritetspolitiska mål som riksdagen fastställde år 1975 endast kan förverkligas genom att invandrarnas egna organisationer får bättre möjligheter att arbeta och genom att svenska organisationer stimuleras att mer aktivt engagera sig i invandrarfrågorna.

Från 1975/76 erhåller invandrarorganisationer som är riksförbund verksamhetsbidrag från SIV (statens invandrarverk). Från 1975/76 t. o. m. 1979/80 erhöll SIV en ökning av anslaget. Därefter har organisationerna fått sänkta reala bidrag. Detta är en utveckling som om den tillåts fortsätta riskerar att rasera den verksamhet som vissa organisationer byggt upp. De senaste två åren har invandrarorganisationerna i praktiken fått nedskärningar av redan otillräckliga bidrag. Samtidigt ställer det svenska byråkratiska maskineriet allt större krav på invandrarorganisationerna, som förväntas delta aktivt i olika arbets- eller referensgrupper och i olika statliga eller kommunala utredningar och det med obefintliga eller minimala kansliresurser. Här uppenbarar sig en påtaglig risk att invandrarorganisationerna omvandlas till enbart administrativa enheter med huvudsaklig funktion att med svårigheter bära sin egen administrationstyngd. Det som är helt klart är att organisationerna inte kan motsvara samhällets förväntningar med det nuvarande statsstödet.

Invandrarverket anser att stödet till invandrarorganisationerna är så pass angeläget nu att man är beredd att avstå från en ökning av anslaget för avgränsade projekt för att tillgodose detta. Vpk anser däremot att det i nuvarande läge är högst angeläget att öka bidraget till sådana projekt som syftar till ökad förståelse och kontakt mellan invandrare och svenskar.

Bekämpa rasismen

Den ekonomiska kris som drabbar hela den kapitalistiska världen och som kännetecknas av massarbetslöshet, inflation och social utslagning håller på att fördjupas och förvärras. Den följs av en politisk kris där

politikerna i sin oförmåga att hitta lösningar inom ramarna för det ekonomiska systemet skapar missnöje, politikerförakt och passivitet. Därmed skapas också grogrund och gynnsamma förutsättningar för uppkomsten av missnöjesgrupper och fascistanstrukna partier, som i den ekonomiska krisens spår breder ut sig runt om i Europa, genom att bl. a. utnyttja och underblåsa fördomar som rasism och främlingshat.

Också i Sverige blir klimatet allt hårdare efter hand som arbetslösheten breder ut sig. Denna utveckling medför att invandrarna i Sverige bemöts med hårdnande attityder; det finns i dag klara tendenser till främlingsfientlighet och rasism i samhället.

Detta beror till en del på att den invandrade arbetskraften aktualiserar strukturella spänningar i det land de kommer till. Detta drabbar i första hand arbetare och lägre mellanskikt, som ibland drivs att åberopa sin medfödda nationella status. "Det är klart att jobben i första hand ska gå till svenskar." Även om invandrarnas ställning, inkomst och utbildning ofta är låga riktas denna avund mot dem. Från marginalen i utvandringsländerna hamnar de i marginalen i mottagarländerna. De är svagt integrerade i det nya landet. Deras ekonomiska resurser kanske ökar, men de är yrkesmässigt och utbildningsmässigt utspärrade. Trots detta ökar spänningen inom den inhemska arbetskraften, som inte lyckas ta sig upp och just därför känner sig passerad och förbiseglad. De infödda som inte får del av den ökade sociala rörlighet invandringen för med sig uppfattar invandrarna som ett allvarligt hot. Dessutom ökar konkurrensen om arbetstillfällena ju mer den ekonomiska krisen breder ut sig. Desto mindre har man då råd med solidaritet, hänsyn och omtanke. Desto mer breder individualismen och de vassa armbågarnas mentalitet ut sig.

Vpk anser att den invandrarfientlighet och de rasistiska tendenser som gör sig gällande i dag utgör ett allvarligt hot mot invandrarna, men också och framför allt mot de värderingar som ligger till grund för och genomsyrar arbetarrörelsens utvecklingshistoria. Mot denna bakgrund anser vi att det är ytterst nödvändigt och brådskande att vidta konkreta åtgärder i kampen mot rasismen.

För det första krävs åtgärder som syftar till att förbättra invandrarnas sociala situation, främja invandrarnas sociala rörlighet och bryta de yrkes- och utbildningsspärrar som håller invandrarna kvar på de lägsta skikten i samhället. För det andra krävs åtgärder som syftar till att öka informationen till det svenska folket om invandringens historiska orsaker, effekter och klassmässiga aspekter. För det tredje fordras åtgärder som främjar allsidiga kontakter och ökar förståelse och tolerans mellan invandrare och svenskar, t. ex. projekt i form av politiska, sociala och kulturella samarrangemang.

Folkrörelsernas roll

Myndigheternas insatser för att informera svenska folket i syfte att bemöta de främlingsfientliga attityderna har begränsad räckvidd. De svenska folkrörelserna kan här komplettera myndigheternas information på ett utmärkt sätt. Så som biståndspolitiken har kunnat förankras genom folkrörelsernas insatser, kan folkrörelserna gå ut genom sina organisationer för att motverka fördomar och skapa vidgade kontakter mellan svenskar och invandrare. Detta gäller särskilt organisationer inom arbetarrörelsen med sin massförankring. Invandrarna, som till övervägande delen tillhör arbetarklassen, har gemensamma intressen med de svenska arbetarna och kan därför nås och påverkas lättare genom de egna organisationerna både på arbetsplatser och i bostadsområden. Därför delar vpk bedömningen att en ny anslagspost behövs för informationsinsatser genom folkrörelserna. Skolans roll i det sammanhanget är av avgörande betydelse. På samma sätt som skolan slår vakt om frihetens och demokratins grundläggande värderingar i sin verksamhet, på samma sätt anser vi att skolan bör ta målmedvetnare och aktivare del i kampen mot rasism och invandrardiskriminering. Material bör utarbetas som belyser invandringens allsidiga aspekter. Detta bör ingå i den obligatoriska undervisningen både på grundskolan och i gymnasieskolan liksom i olika former av vuxenutbildning.

Stoppa utslagningen

En av orsakerna till invandrarnas låga socioekonomiska status går att finna i den strukturomvandling som svensk industri f. n. genomgår. Strukturomvandlingen på den svenska arbetsmarknaden har bl. a. inneburit en fortsatt tillbakagång för sysselsättningen inom tillverkningsindustrin. Stagnationen och tillbakagången i industrisysselsättningen är till stor del ett resultat av omfattande sammanslagningar av produktionsenheter och rationaliseringar av produktionen, vilket har möjliggjort ökad produktion utan ökat antal anställda.

Under senare år har vi också fått uppleva att hela branscher inom industrin, t. ex. tekoindustrin och varven, drabbats av förändrade marknadsförhållanden, som föranlett nedläggningar och andra former av personalinskränkningar. Beskrivningen av strukturomvandlingen inom svensk industri kan dock inte begränsas till nedläggningar och sammanslagningar av företag. Strukturomvandlingar har också inneburit långtgående rationaliseringar för att göra produktionsenheterna så konkurrenskraftiga som möjligt på världsmarknaden.

De nya produktionssystem som växer fram under dessa rationaliseringar kommer bl. a. att medföra en hårt styrd och kontrollerad produktion med extrem arbetsuppdelning i datorstyrda processer. Ökad automatise-

ring med hjälp av seriekopplade numeriskt styrda maskiner och robotar innebär t. ex. att den typ av arbete försvinner som nu många invandrare på grund av bristande språkkunskaper och utbildning är hänvisade till. Detsamma gäller vid övergång till produktionssystem med självstyrande grupper o. d. Denna form av produktionssystem kan komma att öka kraven när det gäller att kunna läsa, skriva och räkna, krav som kan utestänga många invandrare från dessa jobb.

Strukturomvandlingen på den svenska arbetsmarknaden har naturligtvis fått konsekvenser i form av arbetslöshet och ökad utslagning av arbetskraft. Speciellt drabbas den arbetskraft som har de svagaste resurserna, bl. a. invandrare. Mot denna bakgrund är invandrarnas utbildningsbehov väldokumenterat. Det handlar om behov av både yrkesutbildning och svenskundervisning.

Rätt till svenskundervisning

År 1972 antogs lagen om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare. Lagen skulle vara ett medel att förbättra invandrarnas ställning i samhället, men verkligheten har inte gestaltat sig så som var avsett. Sällan har en lag utsatts för så systematiska sabotage som lagen om svenskundervisning för invandrare.

Många företag har inte ens brytt sig om att den finns. Det har förekommit att företag ingått avtal med invandrare, avtal som har varit villkor för anställning, där den anställde avsagt sig rätten till svenskundervisning. Sådana avtal är inte giltiga, men eftersom det är invandrarna själva som måste påtala lagbrotten har det fungerat som företagen har velat, bl. a. just på grund av invandrarnas språksvårigheter. Vissa företag vägrar att anställa invandrare som inte tidigare har genomgått svenskundervisning. Därigenom drabbas invandrarna ytterligare av det kärva klimatet på arbetsmarknaden.

Vpk anser att svenskundervisningen för invandrare inte kan bedrivas på det sätt som nu sker och samtidigt bli effektiv och meningsfull. Vi anser att finansieringen av svenskundervisningen måste ske via ett kollektivt avgiftssystem som läggs på företagen, beroende av antalet anställda men helt oberoende av om företagen har anställda invandrare eller inte. Vidare måste invandrarna få information om sina rättigheter redan första anställningsdagen och undervisningen påbörjas inom 30 dagar från anställningsdagen. Antalet studietimmar måste utökas till 600 och möjligheterna att inskränka antalet timmar för vissa grupper tas bort. Lagen måste också omfatta dem som inte har anställning, i första hand hemmavarande invandrarkvinnor och -ungdomar som inte fått anställning. Dessa grupper bör ges rätt till svenskundervisning med timersättning, som också bör finansieras genom den ovan nämnda kollektiva arbetsgivaravgiften. När det gäller framför allt de hemmavarande invandrarkvinnorna måste också

en bra uppsökande verksamhet etableras. Dessutom hävdar vpk att svenskundervisningen skall bedrivas under kommunalt huvudmannaskap.

Regeringen har redan aviserat en proposition när det gäller svenskundervisningen. I avvaktan på denna avstår vi från att nu komma med konkreta krav när det gäller svenskundervisningens utformning med förhoppningen om att regeringen tar del av vad vi har anfört i frågan.

Invandrarungdomar

Situationen för invandrarungdomarna i dag är mycket svår. Orsaker till invandrarungdomarnas alarmerande sociala situation och deras situation på arbetsmarknaden är bl. a. att de i regel har generellt lägre utbildningsnivå än de svenska ungdomarna. De är också i större utsträckning än andra ungdomar hänvisade till konjunkturkänsliga näringsgrenar och yrkesområden. En större andel av utländska medborgare är anställda i privata företag. Avsaknaden av yrkesutbildning är en av de viktigaste orsakerna till arbetslöshet. Det faktum att invandrarungdomar fortsätter sina studier i gymnasieskolan i mindre utsträckning än de svenska ungdomarna innebär således att deras ställning på arbetsmarknaden blir svag. Många invandrarungdomar har svårt att få arbete på grund av att de inte kan tillräckligt mycket svenska. Man kan anta att ett stort antal invandrarungdomar inte nås av förmedlingens service och att åtskilliga invandrarungdomar inte söker upp arbetsförmedlingen trots att de saknar arbete. Invandrarungdomens möjligheter att ta del av olika utbildningsmöjligheter för arbetslösa ungdomar kan vara begränsade på grund av språksvårigheter och tidigare negativa erfarenheter av skolarbete.

Det är också uppenbart att yrkesvalet bland unga invandrare påverkas av det förhållandet att föräldrar, släkt och vänner ofta endast har erfarenhet av en mycket begränsad del av den svenska arbetsmarknaden. Segregationen på arbetsmarknaden och den äldre generationen invandrare blir ett socialt arv som går vidare till nästa generation, genom att de äldre bara kan förmedla kontakter med och hjälpa de unga invandrarna till att få arbeten inom denna begränsade del av arbetsmarknaden.

De flesta invandrarungdomar har inte alls eller i mycket ringa utsträckning fått del av det stöd under uppväxten som nu håller på att växa fram i form av träning och undervisning i sitt modersmål eller andra stödinsatser i skolan. De befinner sig ofta i nästintill olösliga konflikter mellan föräldrarnas kultur- och moraluppfattning och den svenska kulturen och de svenska ungdomarnas uppfattning. De har hamnat i ett sociokulturellt ingenmansland och känner sig inte höra hemma någonstans. De känner inte sitt kulturella och historiska ursprung annat än som fragmentariska bitar. Språksvårigheterna som lett till upprepade misslyckanden i både skolan och det sociala umgänget, liksom negativa och rasistiska bemötanden och tillmälen, har ofta blivit den dominerande grunden för deras

identitet. För många av dem blir arbetslösheten den slutliga bekräftelsen på att de är utslagna, och de kan inte se några möjligheter att själva ta sig ur sin situation — utslagningen bekräftas steg för steg.

På barnpsykiatriskt håll har man uppmärksammat invandrarbarnens problematik i mycket liten utsträckning. Att föräldrar inte upplevs som godtagbara förebilder kan vara förödande. Kulturkonflikter drabbar människors självkänsla. Barn med låg självkänsla, barn som nedvärderar sig själva har i högre grad psykosomatiska sjukdomar, de är mera psykiskt störda och kan som tonåringar oftare än andra drivas till kriminalitet.

I en artikel i Läkartidningen om invandrarbarnens medicinska och sociala problem efter ankomsten till Sverige sägs:

Det finns anledning att inom barnhälsovården och socialvården uppmärksamma invandrarbarnens medicinska och sociala situation under deras vistelse i Sverige. I den översiktsplan för kommunala insatser för invandrarungdom i Stockholm som har utarbetats inom Stockholms kommuns invandrarförvaltning konstaterar man följande: Det finns i Stockholm idag stora och växande grupper av invandrarungdomar av olika nationaliteter. Oroväckande många av dem — man vet inte hur många — lever på ett eller annat sätt i utkanten av samhället eller är i farozonen att hamna i social misär. Den sociala verksamheten inom socialförvaltningen saknar direkt invandrarinriktning. Tvåspråkig personal förekommer i undantagsfall och är slumpmässigt placerad. Det är svårt att skilja ut invandrarungdomar i olika verksamheter p g a avsaknad av eller bristfällig statistik. De finska ungdomarna förefaller lättast att utskilja och gruppen utslagna bland dem tenderar att öka. Det finns anledning att fundera över hur det kommer att se ut i kommunen om några år och vilka invandrargrupper som då kommer att befinna sig i samma svåra situation som de finska ungdomarna befinner sig i idag. Detta bl. a. med tanke på de svårigheter som invandrarungdomarna har när det gäller att ta del av samhällets utbildningsutbud samt därmed sammanhängande svårigheter att få ett meningsfullt arbete. De kulturkollisioner som många invandrarungdomar drabbas av gör inte deras situation lättare och rasistiska motsättningar i vårt samhälle växer.

De problem vi här har pekat på är extraordinära till sin karaktär och därför fordras det extraordinära åtgärder för att göra något åt dem. Det går inte att blunda för den utslagning som i dag drabbar invandrarungdomen som en frukt av underlåtenhet att ge dem ett adekvat stöd från början. Det svenska samhället och i synnerhet den svenska industrin har gjort oerhörda vinster på den invandrade arbetskraften, som t. o. m. har utgjort förutsättningen för expansionen under guldåren. Det kan inte vara värdigt ett modernt samhälle, som dessutom vill kalla sig välfärdssamhälle, att utlämna de invandrade arbetarnas barn till social nöd, drogmissbruk och kriminalitet när kristendenserna börjar hopa sig.

Vårt parti anser att det krävs ett sammansatt åtgärdsprogram för att stötta de arbetslösa invandrarungdomar som är, eller håller på att bli, utslagna. Till en del kan detta bestå av åtgärder och förstärkningar på

arbetsmarknadsutbildningens område, på arbetsförmedlingar, på skolans och utbildningens och på fritidens områden. Men detta är inte nog. Det fordras framför allt ett intensivt arbete för att över huvud taget få kontakt med dessa ungdomar.

Vpk föreslår att resurser skall ställas till kommunernas förfogande för ett socialt stödprojekt för invandrarungdom. Detta bör organiseras så att invandrare anställs för att arbeta inom sin egen nations- och språkgrupp. Vi tror att detta är en förutsättning för att komma förbi barriärer av främlingskap och språksvårigheter. Det kan dessutom vara en utgångspunkt för att skapa förutsättningar att bygga upp en nationell identitet hos invandrarungdomarna. Arbetet måste självfallet bygga på uppsökande verksamhet, men bör ges en fast bas i form av lokalutrymmen i invandrartäta bostadsområden. Stor frihet måste lämnas när det gäller verksamhetens konkreta utformning för att den skall kunna anpassas till skilda förhållanden. De invandrare som skall arbeta med verksamheten måste ges en grundlig utbildning för att finna sig väl till rätta bland svenska institutioner inom sociala och andra vårdområden, inom utbildningssystemet och inom arbetsmarknadsväsendet. Detta är nödvändigt för att invandrarungdomarna skall få det konkreta stöd de behöver i olika situationer.

Invandrarorganisationerna har en avgörande betydelse i den verksamheten. Det är viktigt att de personer som skall arbeta åtnjuter ett stort förtroende inom den egna nationsgruppen och att verksamheten bedrivs i nära och kontinuerligt samarbete med invandrarorganisationerna. Därför måste lokala invandrarorganisationer ges ett avgörande inflytande över anställningsfrågan.

Kostnaderna för den föreslagna verksamheten bör helt täckas genom statsbidrag och finansieras med en arbetsgivaravgift.

Men invandrarungdomarnas situation kan avsevärt förbättras också genom stöd till invandrarorganisationernas ungdomsverksamhet. I dag utgår statsbidrag endast till organisationer som bedriver verksamhet huvudsakligen bland barn och ungdom och som har minst 3 000 medlemmar i åldern 7—25 år samt lokalavdelningar i minst hälften av landets landstingskommuner. Och för anslag till sådan verksamhet från kommuner krävs ofta att lokalföreningarna skall tillhöra en statsbidragsberättigad organisation. De bestämmelserna missgynnar starkt invandrarorganisationerna. För det första är invandrarorganisationernas medlemstal av naturliga skäl begränsat. För det andra har invandrarna av arbetsmarknadsskäl tvingats koncentrera sig till ett fåtal landstingskommuner och kan därför inte uppfylla kravet på att ha lokalföreningar i minst hälften av landets landstingskommuner.

Vårt parti anser att med tillräckligt stöd från det svenska samhället kan invandrarorganisationerna göra viktiga insatser för barn och ungdomar i de egna grupperna. Förutsättningar finns för att driva verksamhet på ett

sätt som inte bryter mot välbekanta normer och värderingar utan i stället stärker invandrarungdomarnas identitet och förankring i den egna kultur- och språkgruppen. Invandrarföreningarna har också särskilda förutsättningar att engagera ungdomar med bristande kunskaper i svenska språket och svårigheter att utnyttja det svenska fritids- och kulturutbudet.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda föreslås*

1. att riksdagen med ändring i proposition 1983/84:100, bil. 12, Arbetsmarknadsdepartementet D 3. Åtgärder för invandrare, beslutar anvisa ytterligare 2 020 000 kr. avseende bidrag till invandrar- och minoritetsorganisationers verksamhet och 900 000 kr. avseende bidrag till avgränsade projekt m. m. utöver regeringens förslag,
2. att riksdagen med ändring i proposition 1983/84:100, bil. 12, Arbetsmarknadsdepartementet D 3. Åtgärder för invandrare, beslutar anvisa 3 000 000 kr. utöver regeringens förslag avseende informationsinsatser inom folkrörelserna.

Stockholm den 17 januari 1984

LARS WERNER (vpk)

BERTIL MÅBRINK (vpk)	NILS BERNDTSON (vpk)
C.-H. HERMANSSON (vpk)	EVA HJELMSTRÖM (vpk)
JÖRN SVENSSON (vpk)	ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk)

*Se även motionerna 1983/84:731—733.